

Regeringens proposition

1981/82: 61

om kapitaltillskott till Svenska Petroleum AB

beslutad den 29 oktober 1981.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

INGEMAR ELIASSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås tillskott av 670 milj. kr. till Svenska Petroleum AB för att täcka bolagets nu beräknade, samlade förluster vid utgången av år 1981. Enligt förslaget skall tillskottet lämnas genom anslag till statens vattenfallsverk och Statsföretag AB på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1981/82.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1981-10-29

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Wikström, Friggebo, Dahlgren, Åsling, Söder, Johansson, Wirtén, Andersson, Boo, Petri, Eliasson, Elmstedt, Tillander, Ahrland, Molin

Föredragande: statsrådet Eliasson

Proposition om kapitaltillskott till Svenska Petroleum AB

I Inledning

Svenska Petroleum AB bildades år 1975 som kommersiellt instrument för statens oljepolitik. Aktierna i bolaget ägs av staten genom statens vattenfallsverk och Statsföretag AB med hälften var. I enlighet med gällande konsortialavtal skall ägarna bidra till finansieringen av Svenska Petroleums verksamhet i proportion till sina andelar.

Som följd av 1976 års beslut om den statliga verksamheten på oljeområdet (prop. 1975/76: 124, NU 1975/76: 44, rskr 1975/76: 262) höjdes det egna kapitalet i Svenska Petroleum till 50 milj. kr. År 1979 beslöts en ny höjning med 300 milj. kr. (prop. 1979/80: 33, NU 1979/80: 25, rskr 1979/80: 134). Höjningen betingades bl. a. av bolagets förvärv av andelar i två raffinaderier och även av verksamhetens snabba expansion under försörjningskrisen år 1979. Våren 1981 fattades beslut om en ytterligare höjning med 225 milj. kr. (prop. 1980/81: 90 bil. 1, NU 1980/81: 60, rskr 1980/81: 381) i syfte att förbättra bolagets soliditet.

I och med 1981 års kapitalhöjning har således ägarna tillskjutit sammanlagt 575 milj. kr. till Svenska Petroleum. Härav utgör 275 milj. kr. aktiekapital, 55 milj. kr. reservfond, 120 milj. kr. beskattad fri reserv och 125 milj. kr. efterställt förlagslån.

Medel för Statsföretags kapitaltillskott till Svenska Petroleum har ställts till förfogande genom särskilda anslag på statsbudgeten i form av t. v. ränte- och amorteringsfria lån eller ägartillskott. För innevarande budgetår har anvisats ett reservationsanslag av 112,5 milj. kr. till lån för aktieckning m. m. i Svenska Petroleum AB.

Medel för vattenfallsverkets tillskott har belastat reservationsanslaget Statens vattenfallsverk: Kraftstationer m. m. Dessa tillskott har t. v. inte tillförts verkets förräntningspliktiga kapital.

Svenska Petroleums ekonomiska resultat har under åren 1980 och 1981 varit negativt. Så stor del av det egna kapitalet har förbrukats att styrelsen

till bolagsstämma har hänskjutit fråga om bolaget skall träda i likvidation. Vid extra bolagsstämma den 19 oktober 1981 beslöts att så inte skulle ske med hänsyn till möjligheterna att erhålla ägartillskott och därmed undanröja likvidationsanledningen.

Statens vattenfallsverk har i framställning den 28 oktober 1981 lämnat en redovisning för frågan och hemställt om medel för täckning av den på verket belöpande delen av Svenska Petroleums ansamlade förlust. Statsföretag har i skrivelse den 27 oktober 1981 hemställt om ett motsvarande medelstillskott. Framställningarna bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1-2*.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Gällande riktlinjer för verksamheten

Riktlinjer för Svenska Petroleums verksamhet fastställdes i sina huvuddrag redan genom 1976 års beslut om den statliga oljepolitiken. Till grund för beslutet om ett ökat statligt engagemang inom oljeindustrin låg främst farhågor för att ett försörjningssystem baserat på de internationella oljebolagen skulle komma att visa sig sårbart vid marknadsstörningar av olika slag. Det bedömdes som särskilt önskvärt att åstadkomma en bredare bas för försörjningen med råolja genom direkta avtal med olika råoljeproducenter och på längre sikt även egen oljeutvinning.

Mot bakgrund av dessa överväganden angavs som en huvudlinje i den statliga oljepolitiken att bygga upp en effektiv organisation, som snabbt skulle kunna utvidgas så snart detta motiverades av försörjningsläget. Svenska Petroleum gavs därvid en central roll. Bolaget tilldelades resurser för att bygga upp teknisk och marknadsmässig kompetens. Det förutsattes att bolaget skulle kunna bedriva verksamhet som innefattade de från försörjningssynpunkt betydelsefulla leden av oljehantering.

Samtidigt framhölls vikten av en omsorgsfull prioritering mellan olika engagemang och stor försiktighet i fråga om investeringar. Samarbete borde sökas med andra intressenter på den svenska marknaden, t. ex. inom konsumentkooperationen eller den kommunala sektorn. Det förutsattes vidare att Svenska Petroleums försäljning skulle komma att i hög grad inriktas på tyngre produkter, framför allt eldningsolja för industrin och den offentliga sektorn, trots den relativt låga lönsamhet som en sådan inriktning skulle medföra. Ett statligt engagemang inom detaljdistribution av bensin m. m. bedömdes däremot mindre angeläget från försörjningssynpunkt.

Under de två åren efter 1976 års beslut om oljepolitiken byggdes Svenska Petroleums resurser upp i långsam takt. Verksamheten under denna period baserades på köp av färdiga oljeprodukter på den s. k. spotmarknaden med centrum i Rotterdam. Först mot slutet av år 1978 tecknade

bolaget sitt första råoljekontrakt, vilket blev inledningen till ett skede av snabb expansion. Bakgrunden härtill var de marknadsstörningar som följde på krisen i Iran.

I samband med 1979 års beslut om riktlinjer för energipolitiken (prop. 1978/79: 115 bil. 1, NU 1978/79: 60, rskr 1978/79: 429) uppmärksammades bl. a. frågan om Svenska Petroleums möjligheter att bidra till en lösning av strukturproblemen inom den svenska oljeindustrin, nämligen osäker råoljeförsörjning, svag lönsamhet vid raffinering och ökande beroende av spotmarknaden för färdiga produkter. I propositionen (s. 141) uttalade föredragande statsrådet bl. a. att Svenska Petroleums verksamhet borde inriktas framför allt mot områden där bolaget kunde bidra till att förbättra försörjningstryggheten. Samverkan med andra oljeföretag inom råolje- och raffineringsleden betecknades som önskvärd. Bolaget borde söka samverkan med andra branschföretag även i marknadsledet eftersom bolagets råolje- och raffineringsverksamhet sannolikt skulle resultera i större volym än vad bolaget självt kunde avsätta på marknaden. Bolagets egen försäljning borde även fortsättningsvis inriktas på storförbrukare i syfte att erbjuda dessa ett förmånligt försörjningsalternativ till inköp på spotmarknadens villkor.

I enlighet med dessa riktlinjer fullbordade Svenska Petroleum under år 1979 övergången till en på råolja och raffinering baserad verksamhet. Bolagets försäljningsvolym ökade till nära 4 milj. m³ jämfört med 1 milj. m³ år 1978. Under år 1979 förvärvades andelar i BP-raffineriet i Göteborg och i Scanraff i Lysekil. Som nämnts möjliggjordes dessa förvärv genom kapitaltillskott från ägarna. Tillskottet motiverades också med att bolaget av försörjningsskäl hade expanderat mycket snabbare än vad som från företagssynpunkt hade varit naturligt.

I samband med 1981 års beslut om riktlinjer för energipolitiken (prop. 1980/81: 90 bil. 1, NU 1980/81: 60, rskr 1980/81: 381) behandlades åter frågan om Svenska Petroleums verksamhet. Bakgrunden härtill var bl. a. behovet av att anpassa bolagets kapital till den omsättningsökning som skedde till följd av oljeprisernas höjning under åren 1979–1980 och rörelsens fortsatta expansion. Därtill kom att bolaget väntades komma att redovisa ett betydande underskott för år 1980.

I propositionen (s. 151) anförde föredraganden bl. a. att Svenska Petroleum med framgång hade fullgjort sin huvuduppgift att öppna nya kanaler för tillförsel av råolja till Sverige. Emellertid hade de särskilda omständigheterna vid bolagets expansion inneburit att verksamheten hade fått en från kommersiella synpunkter mindre lämplig inriktning. Produktutfallet från den stora råoljeimporten kunde endast delvis avsättas genom bolagets egen försäljningsorganisation på den svenska marknaden. Återstoden måste säljas inom eller utom landet till spotmarknadens villkor, vilket innebär risk för stora förluster under perioder då priserna på denna marknad är låga i förhållande till kontraktspriserna på råolja. Med hänsyn härtill borde

bolaget sträva efter att begränsa de ekonomiska risker som är förenade med den nuvarande verksamhetsinriktningen. Bl. a. borde bolagets fortsatta råoljescaffning anpassas till vad som kan avsättas med godtagbart ekonomiskt resultat. Enligt föredragandens mening borde detta kunna ske utan att bolagets möjligheter att fungera som instrument för den statliga oljepolitiken begränsas. Det framhölls som särskilt angeläget att bolaget kan fortsätta arbetet med att skapa en långsiktigt säker grund för råoljeförsörjningen.

Av den redogörelse som jag nu har lämnat framgår att frågan om Svenska Petroleum's roll har ingående övervägts av statsmakterna vid flera tillfällen sedan bolaget bildades. Dessa överväganden har skett mot bakgrund av skiftande marknadslägen. Åren 1975–1978 präglades den internationella oljemarknaden av överskott, vilket för Sveriges del ledde till ekonomiska svårigheter för oljebranschen och ökat beroende av spotmarknaden. Bildandet av ett statligt oljebolag sågs närmast som en beredskapsåtgärd inför en möjlig förändring av marknadsläget och som en anpassning till vissa producentländers önskemål om direkta leveranser till konsumentländer.

Till följd av det ändrade marknadsläget år 1979 fick Svenska Petroleum stora uppgifter, vilket ledde till en utomordentligt snabb expansion av verksamheten. Bolaget kom att i betydande omfattning från andra oljebolag överta leveranser av eldningsolja till storförbrukare och återförsäljare.

Under år 1980 skedde en successiv återgång till ett marknadsläge av liknande slag som rådde före 1979 års kris. Under den gångna delen av år 1981 har marknaden präglats av fortsatt överskott i alla led av oljeindustrin. Detta har tagit sig uttryck i bl. a. låga priser på spotmarknaden för färdiga produkter i förhållande till kontraktspriser på råolja.

Denna utveckling har haft en negativ effekt på Svenska Petroleum's ekonomiska resultat. Som framgått har 1981 års kapitaltillskott till bolaget delvis motiverats härav. Det har också förutsatts att bolaget skall söka begränsa de förlustrisker som följer av verksamhetens inriktning. Det grundläggande målet för verksamheten, nämligen att verka för en långsiktigt tryggad försörjning på en osäker internationell marknad, har dock genom 1981 års beslut åter slagits fast.

2.2 Verksamhet och ekonomiskt resultat 1978–1980

Under de första verksamhetsåren byggde Svenska Petroleum upp en försäljning av främst eldningsolja till storförbrukare inom industrin och den offentliga sektorn. En stor del av försäljningen under dessa år avsåg leveranser till statens vattenfallsverk. T. o. m. år 1978 hade verksamheten jämförelsevis ringa omfattning. Som framgår av tabell 1 skedde 1979 en kraftig volymmässig expansion, som fortsatte även följande år.

Tabell 1. Svenska Petroleum AB:s försäljning 1978–1980 (1 000 m³)

	1978	1979	1980
Lagerhandel	387	1 295	2 675
Cargohandel	606	2 486	5 448
Totalt	993	3 781	8 123

Den övervägande delen av försäljningen utgörs av tunn och tjock eldningsolja. Lagerhandeln avser i huvudsak leveranser från depå direkt till konsumenter eller till återförsäljare. Prissättningen på denna marknad sker på grundval av s. k. listpriser. Cargohandeln utgörs av leveranser av båtlaster till storförbrukare inom och utom landet på grundval av noteringar på Rotterdammmarknaden. I tabellen redovisas inte försäljningen av råolja.

Fr. o. m. år 1979 har Svenska Petroleum's verksamhet baserats nästan helt på råoljekontrakt med olika producenter. Bolaget har haft kontrakt med företag i bl. a. Irak, Iran, Mexico, Nigeria, Norge och Saudiarabien. Dessa kontrakt har i några fall tecknats inom ramen för överenskommelser på regeringsnivå. F. n. uppgår den totalt kontrakterade råoljevolymen till ca 7 milj. m³ på årsbasis.

Den råolja som Svenska Petroleum förfogar över raffineras främst i BP-raffinaderiet och Scanraff, i vilka bolaget har ägarandelar av 22 resp. 14 % motsvarande en sammanlagd kapacitet av ca 2,5 milj. ton om året. Återstående kapacitetsbehov har tillgodosetts genom legoraffinering inom och utom landet. Leveranser till kunder i Sverige sker i stor utsträckning genom det med Svenska BP samägda distributionsföretaget ODAB.

Svenska Petroleum bedriver förutom oljehandelsrörelse även annan verksamhet på bränsleområdet genom olika dotterbolag. Av dessa kan nämnas de helägda bolagen Svenska Petroleum Exploration AB och Swedegas AB. Dessa bolags verksamhet har hittills i allt väsentligt finansierats genom statliga lån och bidrag.

Svenska Petroleum's resultatutveckling har präglats starkt av den aktuella marknadssituationen. Sedan bolaget övergått till råoljebaserad verksamhet har förhållandet mellan å ena sidan priset på den kontrakterade råoljan och å andra sidan de priser som har gällt för bolagets stora cargo-försäljning, dvs. i huvudsak Rotterdampriiser, haft en avgörande betydelse för resultatet. Priserna på spotmarknaden år 1979 översteg kontraktspriserna på råolja, vilket skapade förutsättningar för ett gynnsamt resultat detta år. Den försämring av marknadsförhållandena som skedde år 1980 och som har fortsatt under år 1981 har lett till stora förluster för bolaget. I tabell 2 redovisas resultatutvecklingen under perioden.

Tabell 2. Svenska Petroleum AB:s resultaträkning 1978–1980 (milj. kr.)

	1978	1979	1980
Rörelseintäkter	457	3 228	9 983
Rörelsekostnader	-450	-2 977	-10 111
Rörelseresultat före avskrivningar	7	251	128
Avskrivningar	-1	-1	-13
Finansnetto	-2	-10	-234
Extra ordinära intäkter och kostnader	0	0	-2
Resultat före bokslutsdispositioner och skatt	4	240	-377
Förändring av lagerreserv	-1	240	242
Skatt	-1	0	0
Årets resultat	1	0	-134

Av tabellen framgår att ökningen av omsättningen åren 1979–1980 var större än den volymmässiga ökningen, vilket förklaras av att priset på råolja mer än fördubblades. Vidare framgår att det negativa finansnettot ökade mycket kraftigt år 1980, vilket avspeglar såväl ett ökat behov av extern upplåning för att finansiera rörelsen som den höjda räntenivån.

Bolagets ökade upplåning i förening med den negativa resultatutvecklingen ledde till att bolagets finansiella ställning försvagades, vilket framgår av tabell 3.

Tabell 3. Svenska Petroleum AB:s balansräkning 1978–1980 vid årets slut (milj. kr.)

	1978	1979	1980
Omsättningstillgångar	180	1 537	3 434
Anläggningstillgångar	4	130	614
Summa tillgångar	184	1 667	4 048
Kortfristiga skulder	131	1 126	3 434
Långfristiga skulder	0	128	399
Lagerreserv	3	242	-
Aktieägartillskott	-	120	120
Eget kapital	50	50	230
Ansamlad förlust	-	-	-134
Summa skulder och eget kapital	184	1 667	4 048

Bolagets soliditet försämrades under år 1980 och uppgick vid årets slut till endast ca 5%. Som redan har framgått syftade det kapitaltillskott på sammanlagt 225 milj. kr. i form av nyemission och lån som beslutades våren 1981 till att förbättra soliditeten. Den faktiska förlusten för år 1980 på 377 milj. kr. blev dock ca 100 milj. kr. högre än vad som antogs när förslag om kapitaltillskott lades fram för riksdagen i februari 1981.

Under år 1981 har Svenska Petroleum's resultat utvecklats ännu ogynnsammare. Enligt delårsbokslut för perioden januari–augusti uppgick förlusten till 362 milj. kr. För hela år 1981 beräknas förlusten öka till drygt 530 milj. kr. Därtill kommer 1980 års balanserade förlust av 134 milj. kr. Den ansamlade förlusten vid utgången av år 1981 kan därmed beräknas till nära 670 milj. kr. Det bör framhållas att beräkningen av 1981 års förlust grundas

på att de prisförhållanden som råder på den internationella oljemarknaden i oktober 1981 består under årets sista månader. En annan förutsättning för beräkningen är att Svenska Petroleum före årets utgång säljer vissa volymer råolja till överstyrelsen för ekonomiskt försvar för beredskapslagring enligt gällande samarbetsavtal mellan parterna.

På grund av bokslutet för första halvåret 1981 upprättades en likvidationsbalansräkning för bolaget. Av denna framgick att bolagets egna kapital utgjorde endast ca 15% av det registrerade aktiekapitalet även sedan det tidigare nämnda tillskottet av 225 milj. kr. per den 1 juli 1981 hade genomförts. Därmed inträdde skyldighet för styrelsen att till bolagsstämman snarast hänskjuta fråga om bolaget skall träda i likvidation.

Sedan en extra bolagsstämma den 19 oktober 1981 beslutat att verksamheten skall drivas vidare har vattenfallsverket och Statsföretag i framställningar till regeringen hemställt om tillskott av sammanlagt 670 milj. kr. för att täcka bolagets ansamlade förlust. Jag återkommer till denna fråga i det följande.

I vattenfallsverkets framställning redovisas en analys av Svenska Petroleums situation mot bakgrund av det aktuella och väntade marknadsläget. Verket framhåller bl. a. att bolaget bär kostnader för råolja och raffinering som är högre än för branschen i genomsnitt. Bolagets kapitalkostnader för rörelsen är relativt sett högre än för jämförbara oljeföretag på den svenska marknaden. Vattenfallsverket drar slutsatsen att bolagets rörelse med nuvarande verksamhetsinriktning kan väntas leda till svaga resultat även vid normala förhållanden på oljemarknaden. Under perioder av överskott måste man räkna med betydande förluster.

Vattenfallsverket pekar på en speciell orsak till Svenska Petroleums förluster under åren 1980 och 1981. Den totalt omsatta volymen har väsentligt överstigit den marknad som bolaget förfogar över genom egen distribution eller genom avtal med storkunder och återförsäljare. Mer än hälften av produktförsäljningen har skett antingen på export eller på cargomarknaden i Sverige. Bakgrunden härtill är den stora råoljeimporten. Försäljningen av överskottsvolymer har skett till Rotterdampriser, som i rådande marknadsläge inte har gett täckning för bolagets på kontraktspriser för råolja baserade kostnader.

Vattenfallsverket anser att de försörjningspolitiska motiven för att bevara Svenska Petroleum som ett integrerat statligt oljeföretag står kvar. En omorientering av bolagets verksamhet är dock enligt verket nödvändig i syfte att minska de ekonomiska riskerna.

Jag kan ansluta mig till vattenfallsverkets analys. Det kan tilläggas att nuvarande marknadsläge innebär stora påfrestningar för alla de företag i oljebranschen som baserar sin verksamhet på råolja och raffinering. I Sverige visar flera av bolagen inom denna kategori ett ogynnsamt ekonomiskt resultat. Svenska Petroleums verksamhet har i enlighet med beslut av statsmakterna getts en inriktning som innebär större förlustrisker än

vad som är normalt för branschen. Jag vill särskilt peka på den stora kontraktbundna råoljevolymen och inriktningen av försäljningen på eldningsolja, på vilka pristrycket från Rotterdammarknaden är starkast.

De råoljekontrakt som i dag utgör den största förluskällan för bolaget löper på ett å tre år. Detta innebär vissa begränsningar av bolagets möjligheter att flexibelt anpassa verksamheten till marknadsläget. Bolaget har vidtagit vissa åtgärder i syfte att begränsa sina inköpsåtaganden för råolja. Även en rad andra resultatförbättrande åtgärder har genomförts eller förbereds.

Jag vill understryka vikten av att arbetet med att eliminera förluskällorna i bolagets verksamhet bedrivs med all kraft. Det är dock enligt min mening inte realistiskt att räkna med att den pågående saneringen av verksamheten skall kunna förbättra resultatet för år 1981 i högre grad än vad som har antagits i vattenfallsverkets och Statsföretags framställningar. Jag räknar alltså med att den ansamlade förlusten vid utgången av år 1981 kommer att uppgå till ca 670 milj. kr.

Medel bör nu anvisas för att täcka den beräknade förlusten. Därmed kan bolagets kapital återställas och soliditeten höjas till en rimlig nivå.

Vattenfallsverket och Statsföretag har utgått från att medel till förlusttäckningen skall ställas till Svenska Petroleums förfogande som särskilda ägartillskott. I konsekvens härmed har Statsföretag föreslagit att medel för dess andel av förlusttäckningen anvisas i form av ett ovillkorat tillskott till Statsföretag från staten. Jag ansluter mig till förslaget. Samma förfarande tillämpades beträffande en del av det kapitaltillskott till Svenska Petroleum som beslöts i slutet av år 1979. Jag förordar således att ett reservationsanslag av 335 milj. kr. anvisas för ändamålet på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1981/82. Anslaget bör benämnas Tillskott till Statsföretag AB för förlusttäckning i Svenska Petroleum AB.

Medel för vattenfallsverkets andel bör liksom hittills ställas till förfogande under reservationsanslaget Statens vattenfallsverk: Kraftstationer m. m. I statsbudgeten för budgetåret 1981/82 har från anslaget anvisats 2498 milj. kr. Regeringen har tidigare denna dag föreslagit riksdagen att på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1981/82 anvisa 20 milj. kr. till vattenfallsverket. I enlighet med vad jag har förordat om ägartillskott till Svenska Petroleum bör nu ytterligare 335 milj. kr. anvisas för detta ändamål på tilläggsbudget I. De medel som anvisas för ägartillskottet bör inte tillföras verkets förräntningspliktiga kapital. Medelsanvisningarna föranleder en höjning av vattenfallsverkets investeringsram, som f. n. uppgår till 2609,5 milj. kr., med 355 milj. kr.

Såväl statens vattenfallsverk som Statsföretag har i sina framställningar väckt frågan om Svenska Petroleums ägarförhållanden. Vattenfallsverket påpekar att verkets intresse av att säkra oljeförsörjningen för den egna kraftproduktionen har minskat avsevärt. Statsföretag har anmält att det inte har möjlighet att ikläda sig några finansiella åtaganden gentemot

Svenska Petroleum. Jag är inte nu beredd att ta ställning till frågan. Den bör tas upp i samband med kommande överväganden om Svenska Petroleums verksamhet och kapitalbehov på längre sikt.

2.3 Den fortsatta verksamheten

Det tillskott för täckning av Svenska Petroleums förluster som jag nyss har förordat syftar till att möjliggöra en fortsatt verksamhet. Jag har i likhet med vattenfallsverket och Statsföretag utgått från att verksamheten tills vidare bör bedrivas på grundval av de allmänna riktlinjer som har angetts senast i samband med 1981 års energipolitiska beslut.

Enligt min mening bör emellertid frågan om bolagets roll inom ramen för den svenska energipolitiken tas upp till ingående prövning inom det närmaste året. Det ankommer på bolagets styrelse och företagsledning att i nära samarbete med ägarna ta fram ett underlag för en sådan prövning. Jag räknar med att underlaget skall föreligga i sådan tid att förslag kan underställas riksdagen hösten 1982. Jag vill i avvaktan härpå redogöra för min syn på vissa frågor om inriktningen av bolagets verksamhet.

Ett viktigt mål bör vara långsiktig lönsamhet och en begränsning av det ekonomiska risktagandet. Bolagets verksamhet skall i fortsättningen kunna bedrivas utan andra tillskott av kapital från ägarna än vad som motiveras av affärsmässiga överväganden.

Som närmare redovisas i vattenfallsverkets framställning har Svenska Petroleum redan vidtagit en rad åtgärder i resultatförbättrande syfte. Dessa åtgärder, som kommer att nå full effekt först under verksamhetsåret 1982, innebär i korthet att bolaget avser att minska sin anskaffning av råolja till mindre än hälften. Den råoljebaserade försäljningen av produkter skall inriktas främst på lagerhandeln i Sverige, medan cargoförsäljningen till Rotterdampriser i möjligaste mån skall avvecklas. Därjämte avser bolaget att fortgående höja verksamhetens effektivitet.

Genom de nämnda åtgärderna väntas bolaget kunna nå en väsentlig förbättring av resultatet. Som vattenfallsverket framhåller innebär emellertid den allmänna inriktningen av verksamheten betydande förlustrisker. Dessa risker kan inte elimineras enbart genom att verksamhetens nivå sänks.

Enligt min uppfattning kan det vid en fortsatt ogynnsam resultatutveckling under år 1982 komma att krävas åtgärder utöver det program som vattenfallsverket har redovisat. Det ankommer på bolaget att om behov uppstår vidta sådana åtgärder utan dröjsmål. En åtgärd som kan komma att visa sig nödvändig är en ytterligare minskning av bolagets råoljekontrakt. Bolaget bör emellertid därvid söka bevara en viss flexibilitet i syfte att medge en ökning av råoljeimporten om detta åter skulle motiveras av försörjningsskäl.

Frågan om Svenska Petroleums verksamhet måste enligt min mening

bedömas också i ett långsiktigt perspektiv. En sådan bedömning måste utgå från antaganden om oljemarknadens utveckling såväl internationellt som i Sverige. Jag vill understryka att dagens av överskott präglade marknadsläge lätt kan föranleda felaktiga bedömningar av utvecklingen på något längre sikt.

Inom energimarknadsutredningen (I 1981:01) pågår en analys av Sveriges möjligheter att tillgodose sina behov av importerad energi under senare hälften av 1980-talet och därefter med hänsyn till bl. a. utbud och efterfrågan, ändrade institutionella förhållanden och risken för långvariga kriser som berör oljeproducerande länder. Utredningen väntas komma att redovisa sitt arbete under första halvåret 1982. Jag räknar med att utredningens analyser och överväganden kommer att utgöra en viktig del av underlaget för kommande beslut om Svenska Petroleum's framtida roll.

Den internationella marknadsutvecklingen kommer att även i fortsättningen starkt påverka oljemarknaden i Sverige. Nuvarande överskott på råolja och raffineringkapacitet i världen har en prispressande effekt på den svenska marknaden. Därtill kommer att förbrukningen av oljeprodukter, särskilt eldningsolja, under de senaste åren har minskat. Minskningen väntas fortsätta under 1980-talet, delvis som följd av de åtgärder för energibesparing och oljeersättning som ingår som huvudelement i den statliga energipolitiken. Kombinationen av svag lönsamhet och vikande marknad skapar betydande problem för oljebranschen i Sverige. Vissa åtgärder för att anpassa branschens struktur till den väntade marknadsutvecklingen har redan vidtagits. Svenska Petroleum har som nämnts etablerat ett samarbete i fråga om raffinering och distribution med andra företag. Vidare träffades i början av året ett avtal mellan Nynäs Petroleum och Svenska Shell som innebär att Shell övertar Nynäs distribution av drivmedel och eldningsolja. Jag räknar med att andra förändringar i företagsstrukturen kommer att ske under 1980-talet.

Enligt min uppfattning behöver det noga prövas på vilket sätt Svenska Petroleum i fortsättningen bäst skall kunna bidra till den långsiktiga försörjningstryggheten på en föränderlig marknad. Denna prövning bör omfatta alla led av bolagets verksamhet.

Jag förutser dock att en huvuduppgift för bolaget även framgent kommer att vara råoljanskaffning. Det är av största betydelse att bolaget genom lämplig fördelning av inköpskällor söker begränsa konsekvenserna för Sveriges del av störningar i något produktionsområde. Som jag redan har nämnt bör bolaget också sträva efter volymmässig flexibilitet i sin försörjning.

Även i förädlingsledet kan Svenska Petroleum komma att spela en viktig roll. Bolaget har hittills bidragit till ett högre kapacitetsutnyttjande och därmed bättre ekonomi i de svenska raffinaderierna. I sammanhanget kan erinras om att ett antal förslag till nya projekt inom petroindustrin har förts fram på senare tid. Två projekt avser anläggningar för katalytisk krackning

i Lysekil resp. Göteborg, medan ett tredje avser en anläggning för raffinering av svavelrika råoljor och s.k. återstodsoljor i Nynäshamn. Dessa projekt siktar till en anpassning av förädlingskapaciteten i Sverige till ändrade förhållanden på oljemarknaden.

Frågan om Svenska Petroleum's roll i marknadsledet har enligt min mening ännu inte fått en tillfredsställande lösning. Som framgått av min tidigare redogörelse har bolaget under de senaste två åren kunnat ävsätta endast en del av den anskaffade råoljan på den svenska marknaden till priser som har gett täckning för kostnaderna. Bolagets strävan efter att öka sin försäljning kan komma i konflikt med branschens intresse av lönsamhetsförbättring. Risken för en sådan konflikt föreligger särskilt på en stagnerande eller krympande marknad.

Enligt min mening måste en långsiktig lösning av frågan om Svenska Petroleum's marknadsföring av den olja som bolaget tillför landet grundas på en närmare samverkan med andra marknadsparter. En sådan samverkan kan ske efter olika linjer. En möjlighet är att förbättra bolagets avsättningsmöjligheter genom ett engagemang i marknadsföring av drivmedel. Som anmäldes i prop. 1980/81: 90 (bil. 1 s. 442) har överläggningar härom förts med bl. a. det norska statliga oljebolaget Statoil. En annan väg, som Svenska Petroleum redan i viss utsträckning har prövat, är att träffa långsiktiga försörjningsavtal med återförsäljare och kunder på grundval av kostnaden för råolja. En tredje möjlighet som bör övervägas med hänsyn till den minskande efterfrågan i Sverige är ett samgående med andra företag beträffande delar av bolagets distributionsrörelse på den svenska marknaden. En förutsättning för ett sådant samgående bör enligt min mening vara att den säkrar avsättningen på villkor som är rimliga för Svenska Petroleum av den råolja som bolaget i enlighet med sina försörjningsuppgifter skall tillföra landet. Samtidigt bör utnyttjandet av raffinaderikapaciteten i Sverige om möjligt upprätthållas.

Enligt min mening bör Svenska Petroleum vid valet mellan olika vägar särskilt beakta möjligheterna till en närmare samverkan med det andra svenskägda integrerade oljeföretaget, nämligen Oljekonsumenternas förbund (OK), och med de stora oljeförbrukarna inom den kommunala sektorn. En sådan samverkan förutsattes redan i 1976 års riktlinjer för verksamheten. Bolaget bör liksom hittills kunna samarbeta även med andra marknadsparter, såsom de utlandsägda oljebolagen, när detta bedöms förenligt med målen för verksamheten.

Jag räknar med att Svenska Petroleum, parallellt med kraftfulla insatser för att lösa bolagets kortsiktiga problem, söker klarlägga genomförbarheten och konsekvenserna av olika alternativ beträffande bolagets framtida verksamhet på den svenska marknaden. Som redan har framgått bör bolagets utrednings- och förhandlingsarbete bedrivas i sådan takt att resultaten kan läggas till grund för beslut av statsmakterna hösten 1982.

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Tillskott till Statsföretag AB för förlusttäckning i Svenska Petroleum AB* på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1981/82 anvisa ett reservationsanslag av 335 000 000 kr.
2. till *Statens vattenfallsverk: Kraftstationer m. m.* på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1981/82 anvisa ett reservationsanslag av 335 000 000 kr.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Bilaga I

Stockholm
1981-10-28

Till Regeringen
Industridepartementet

Statens Vattenfallsverk angående kapitaltillskott till Svenska Petroleum AB

Statens Vattenfallsverks ägarengagemang inom oljebranschen går tillbaka till slutet av 1960-talet. År 1969 förvärvade verket 25 % av aktierna i då nybildade Oljeprospektering Aktiebolag (OPAB) med ändamål att eftersöka och utvinna olja och naturgas i Sverige. Ägarengagemangen under 1970-talet utvidgades till nya hel- eller delstatliga företag inom olje- och naturgasområdena. Åren 1978–1980 skedde en allmän omstrukturering varigenom det direkta ägarintresset koncentrerades till Svenska Petroleum AB (SP), som i sin tur blev moderbolag för bl. a. de tidigare av Vattenfall delägda företagen. Vattenfallsverket och Statsföretag AB är vardera hälftendelägare i Svenska Petroleum AB.

Behovet av olja som bränsle för kraftproduktion har varit grunden för företagsengagemangen på oljeområdet. Verket har sedan 1950-talet i egen regi inhandlat och lagrat olja som bränsle för egna kraftstationer. Den direkta upphandlingen har sedan 1976 anförtrots Svenska Petroleum på uppdrag.

I två etapper i början respektive slutet på 1960-talet färdigställdes Vattenfalls oljeeldade kondenskraftverk i Stenungsund. Under 1960-talet och början av 1970-talet drevs detta verk och det äldre från kol ombyggda kraftverket i Västerås under ett antal år med förhållandevis långa drifttider. Särskilt gällde detta under vattenfattiga år för att genom en tidigt återhållen avtappning ur vattenmagasinen förebygga risk för kraftbrist senare under eftervintern och våren när tillrinningen är som lägst. Inköp och lagring av olja för att säkerställa oljekraftstationernas tillgänglighet för uthållig drift krävde betydande resursinsatser.

Den starka belastningsökningen i förening med begynnande restriktioner för ny vattenkraft samt före oljekrisen 1973/74 gällande kostnadsstruktur för olika kraftslag ledde till planering för och utbyggnad av ytterligare oljekraft. Nyutbyggnaden före 1973/74 gällde toppkraft i gasturbiner för kortvarig körning men där även mer långvarig produktion förutsattes kunna ske under vattenfattiga år. Nya kondenskraftverk för basproduktion togs upp i utbyggnadsprogrammen för den framtida produktionsapparaten.

Den bild av Vattenfalls produktionsapparat och hur denna skulle komma att utnyttjas under de kommande decennierna som man mot slutet av 60-talet såg framför sig ledde till ett mycket betydande oljebehov. Anspråk på hög tillgänglighet, kvalitetskrav samt det förhållandet att oljekraftens körningstider normalt inte låter sig närmare bestämmas längre tid i förväg skulle komma att ställa mycket höga krav på försörjningssystemet för olja.

Ett huvudmotiv för verkets engagemang i oljebranschen var att integrera den egna oljeverksamheten med annan. Därigenom skulle kontakterna till den externa marknaden vidgas och möjligheter ges till utjämning med annan oljekonsumtion.

Ett andra motiv hängde samman med bedömningarna om utvecklingen på den internationella oljemarknaden. Korea- och Suezkriserna på 50-talet och Sinaikriget på 60-talet blottade riskerna med det starkt ökade oljeberoendet. År 1960 bildades OPEC med program som även om några påtagliga resultat inte kunde registreras under 60-talet antydde växande påverkan på den internationella oljemarknaden och då i första hand på prishöjningen på råolja. Redan på 50- och 60-talen gjordes motsvarande analyser och framfördes samma varningar för konsekvenserna av de globala oljetillgångarnas begränsning som de som sedan 1973/74 varit det centrala temat i energidebatten. Säkrandet av egna oljetillgångar, helst inhemska, blev det mål som i första hand borde eftersträvas. Dessa bedömningar och detta mål delade Vattenfallsverket med andra oljeintresserade företag i Sverige. Bildandet av OPAB år 1969 och av Petroswede (numera Svenska Petroleum Exploration) år 1973 kan ses som en konsekvens härav understött av den då inledda och delvis redan lyckosamma nordsjöprospekteringen.

Även staten har i sin energipolitik för landet i sin helhet anlagt ett motsvarande synsätt på oljeförsörjningens risker och angelägenheten att med olika åtgärder bl. a. förbättra tillförsälsäkerheten. För åtgärder som staten vill genomföra på det företagsmässiga planet har Vattenfallsverket som följd av sina egenintressen varit ett lämpligt organ. Behovet av Vattenfall som statlig företrädare har ökat vartefter som de privata och kooperativa intressenterna dragit sig ur och staten numera till övervägande del ensam bekostar prospekteringsverksamheten. Rollen som förvaltare av det statliga ägarintresset kan sägas utgöra ett tredje motiv för Vattenfallsverkets ägarengagemang.

Den allmänna oljeförsörjningsbilden har i väsentliga avseenden förändrats under 1970-talet. Den internationella oljemarknadsutvecklingen med övergripande strukturella förändringar i bestämmandet över de stora oljekällorna och politiseringen ökar riskerna. 1973/74 och 1978/79 års kriser kan ses som en följd av detta. Man har att räkna med stor sannolikhet för nya motsvarande kriser. Dagens relativt stabila situation kan snabbt brytas av oroligheter hos någon eller några av de stora oljeproducenterna. Även på den svenska marknaden skedde strukturella förändringar. Det ökade spotmarknadsberoendet innebär i krislägen ökad risk för kraftiga prishöjningar och ytterst oljebrist.

1970-talets två kriser har höjt oljepriserna till en nivå som gör att oljans konkurrenskraft minskar eller faller bort på allt fler områden. Världsekonomin har påverkats negativt, vilket i sig sänker efterfrågan på olja. I de flesta industriländerna arbetar man aktivt på att minska sitt oljeberoende även till priset av kostnader som på kort sikt inte kan betecknas som marknadsekonomiska. På grund av trögheter i energisystem och oljans tills vidare oersättlighet på vissa områden kommer världshushållningen för årtionden framöver att vara vitalt oljeberoende och utsatt för risker för nya oljekriser.

Detsamma gäller för Sverige där vi sedan flera år kan registrera en stagnation och nedgång i oljekonsumtionen. Det finns anledning varna för den felaktiga slutsatsen att vi nu skulle vara på så snabb väg ut ur vårt oljeberoende att anledning saknas till försörjningssäkrande åtgärder. Ef-

fektiviseringen i oljeanvändning kan till och med göra oss mer känsliga för relativt små nedskärningar i oljetillförseln.

På ett område – elförsörjningens – är vi som Vattenfall anförde i sin senaste anslagskrivelse definitivt på väg ut ur oljeberoendet. I den mån fossilbaserad elkraft på nytt behöver införas i Vattenfalls kraftsystem knyts intresset i första hand till kol. För Vattenfalls del innebär detta att det tidigare betydande intresset för säkrande av egen oljeförsörjning avsevärt minskat. Vattenfall har därför motiv att aktualisera frågan om sitt ägarengagemang i Svenska Petroleum AB.

Med bortseende från Vattenfalls minskade oljebehov har under de senaste åren inte inträffat några förändringar på internationell och inhemsk oljemarknad, som försvagar eller undanröjer de ursprungliga motiven för Svenska Petroleum som ett helstatligt integrerat oljeföretag. Förhållandena under 1979 då produktbrist på den svenska marknaden hotade, bekräftar och förstärker motiven. Om staten vill utnyttja Vattenfall som organ för delägande i statlig företagsverksamhet på oljeområdet, dvs. som aktieägare i Svenska Petroleum AB, är Vattenfall berett härtill under förutsättning att engagemanget ej medför någon ekonomisk belastning för Vattenfalls kunder.

Svenska Petroleum AB bildades år 1975 av Statens Vattenfallsverk och Statsföretag AB (genom LKAB) med ändamål att anskaffa och handla med kolväten samt driva därmed förenlig verksamhet. I propositioner och riksdagsbeslut har statsmakterna godkänt närmare riktlinjer för bolagets verksamhet. Bolaget har därvid tilldelats en central roll som kommersiellt instrument för statens oljepolitik med verksamhet inom olika från försörjningssynpunkt betydelsefulla led av oljehantering.

I takt med verksamhetens utveckling har bolagets kapital höjts i flera etapper, vilka samtliga som följd av bl. a. Vattenfallsverkets ställning varit föremål för statsmakternas behandling och prövning.

Det av aktieägarna, Statens Vattenfallsverk och Statsföretag AB till lika delar tillhandahållna kapitalet utgöres för närvarande av

Aktiekapital	275 milj. kr.
Reservfond	55 "–
Särskilt aktieägartillskott	
i beskattad reserv	120 "–
Efterställt förlagslån	125 "–
	<hr/>
eller tillhopa	575 milj. kr.

Den successiva kapitalförstärkningen har hittills uteslutande betingats av angelägenheten att vidmakthålla en rimlig soliditet mot bakgrund av bolagets expansion i rörelse och investeringar. Det har således hittills icke varit fråga om förlusttäckning även om man för den senaste kapitalförstärkningen vid halvårsskiftet 1981 haft att beakta 1980 års resultat så som detta preliminärt kunde bedömas omkring årsskiftet 1980/81.

I årsredovisningen i maj 1981 för verksamheten under 1980 redovisas en rörelseförlust i Svenska Petroleum AB (moderbolaget) på 375 milj. kr. Efter upplösning av reserver, som i huvudsak uppbyggts av 1979 års vinstresultat, gick SP in i 1981 med den ansamlade balanserade förlusten 134 milj. kr.

Den negativa resultatutvecklingen har fortsatt under 1981. Den 2 juli 1981 föranstaltade bolagets styrelse om upprättande av likvidationsbalans-

räkning per 1/7. Denna blev klar och förelades styrelsen den 8 september. Förlusten under det första halvåret upptogs till 287 milj. kr., vilket tillsammans med den ingående balansen ger en ansamlad förlust om 421 milj. kr. Det enligt likvidationsbalansräkningen beräknade egna kapitalet uppgick till 15% av det registrerade aktiekapitalet. Med anledning härav kallade styrelsen till extra bolagsstämma för att behandla fråga om bolagets likvidation.

Förlustutvecklingen har fortsatt. Den av revisorerna granskade delårsredovisningen för januari t. o. m. augusti anger en förlust om 362 milj. kr. För hela 1981 bedömer bolaget nu sin förlust till drygt 530 milj. kr. Den till årets slut ansamlade förlusten (inklusive balans från 1980) kan således anges till omkring 670 milj. kr.

Den efterföljande framställningen med analys och förslag grundas på som framtagits av en för detta ändamål tillsatt särskild arbetsgrupp bestående av representanter för ägarna, styrelsen och företagets ledning.

Analysen har tagit sikte på att översiktligt klarlägga grundläggande förhållanden på oljemarknaden och deras effekter på SP:s verksamhet under 1979, 1980 och 1981. Dessa år kan sägas representera väsentligt olika konjunktursituationer på oljemarknaden, som för SP återspeglas i årsresultaten +240, -376 och -530 (preliminärt) milj. kr. Omsättningen har under dessa år expanderat i ungefärliga relationerna 1, 3 och 4.

Verksamhetsinriktningen kan betecknas som råoljebaserad (integrerad) vilket innebär att merparten av alla produkter som försäljs, raffinerats fram ur "egen" för närvarande huvudsakligen kontraktsupphandlad råolja. Verksamhetens tunga kostnader härrör från anskaffning, transport och raffinering av råolja samt lagring och hantering i olika led. Den tyngsta kostnadsposten motsvaras av den långtidskontrakterade råoljan. Verksamhetens intäkter bestäms av de prismarknader på vilka försäljningen sker. Den s. k. Rotterdammarknaden är här av avgörande betydelse, dels såtillvida att en del av produktavsättningen sker direkt på denna, dels genom sin influens på den svenska prismarknaden där övrig avsättning sker.

När oljemarknaden som helhet är i balans dvs. att utbud och efterfrågan på produkter av råolja balanserar och inga kapacitetsöver- eller underskott föreligger kan man förutsätta att intäkterna för branschen som helhet täcker kostnaderna och ger utrymme för vinst. Däremot är det inte givet att detsamma gäller för SP.

SP bär kostnader exempelvis för råolja och raffinering som är högre än för branschen som genomsnitt. SP saknar för närvarande mer betydande egna råoljetillgångar och köper huvudparten av sin råolja på långtidskontrakt till priser som normalt är högre än Rotterdammarknadens spotpriser på motsvarande råoljor. För en del av sin kontrakterade råolja betalar SP mer än vad vissa av de internationella bolagen betalar för samma olja.

Produktutbytet ur egen råolja/egen raffinering är icke ekonomiskt optimalt och sämre än för branschen i allmänhet bl. a. beroende på begränsad valfrihet vid uppbyggnad av råoljeportfölj och raffinaderikapacitet. För den västeuropeiska raffinaderiparken föreligger en bestående överkapacitet, vilket leder till att en stor del av raffineringen sker till marginella kostnader. Detta återspeglas i låga Rotterdampriser på produkter.

Konkurrenterna på den svenska marknaden är ifråga om omfattning och villkor för av ägarna tillhandahållet kapital bättre ställda än SP. Detta leder till att SP:s kapitalkostnader för rörelsen blir relativt högre än för andra på den svenska marknaden verksamma integrerade oljeföretag.

I situationer med överutbud och överkapacitet förstärks ovan nämnda nackdelar. Slutsatsen härav är att SP:s rörelse med nuvarande allmänna verksamhetsinriktning redan under mer balanserade normala förhållanden på oljemarknaden kan förväntas leda till svaga resultat. När överskott präglar oljemarknaden måste man räkna med betydande förluster. 1980 och 1981 representerar en överutbudssituation för råolja och produkter vars priseffekter för produkterna pålagrats av raffinaderiöverkapaciteten.

SP har i förhållande till flertalet andra integrerade oljeföretag vissa begränsningar i sin marknad. Bl. a. saknas bensinförsäljning i detaljistledet. En ytterligare marknadsintegrering skulle förbättra SP:s lönsamhetsförutsättningar men det är inte sannolikt att de allmänna slutsatserna därmed skulle väsentligt ändras.

En till förlustutvecklingen under 1980 och 1981 starkt bidragande orsak sammanhänger med ett specifikt huvuddrag i den allmänna verksamhetsinriktningen. Den av SP totalt omsatta volymen råolja och produkter överstiger väsentligt den marknad i Sverige som SP genom egna marknadsengagemang eller genom avtal med storkunder och återförsäljare kan sägas ha påtagit sig ett försörjningsansvar för. Mer än hälften av produktförsäljningen gick på export eller försålles engros tillfälligt till återförsäljare i Sverige. Bakgrunden till detta har varit en strävan från bolagets sida att i allmänt försörjningsintresse upprätthålla en betydande på flerårsavtal bunden råoljeimport.

Export och engrosförsäljningen har skett till Rotterdampriser, som inte gett täckning för SP:s främst på kontraktsråolja baserade kostnader. Prissättningen på råolja har även för likvärdig kvalitet varit oenhetlig mellan olika producenter. Skillnaden mellan s. k. hög- och lågprisråoljor har tidvis uppgått till omkring 125:– kronor per kubikmeter. Genomsnittspriset för SP:s råoljeportfölj som till betydande del består av högprisolja och som dessutom för viss lågprisolja överbetalats jämfört med en del konkurrenter har varit 50–100:– kronor högre per kubikmeter än för lågprisoljan. Denna har i sin tur tillsammans med ännu billigare spotupphandlad råolja varit en av utgångspunkterna för Rotterdamprissättningen på produkter.

SP kan alltså sägas ha haft dubbla prishandikapp genom dels sina relativt högre råoljepriser, dels de starkt pressade Rotterdampriserna på produkter. SP:s kostnads/pris-nackdel för råolja/Rotterdamprodukter som 1980–81 räknades i "dollars per barrel" kunde normalt före Irankrisen räknas i "cents per barrel". En återgång mot mer normala skillnader sker nu genom att priserna på s. k. högprisråoljor sänkts. Trots detta får man räkna med att SP:s Rotterdamförsäljning av produkter kan bli starkt förlustbringande under överskottskonjunkturer.

Även den försäljning som under 1980 och 1981 skedde till svenska marknadspriser har lett till svaga eller förlustbidragande resultat. De svenska s. k. listpriserna är i grunden Rotterdaminfluerade men icke oväsentliga eftersläpningar och dämpningar uppträder. Fram till hösten 1980 gällde också priskontroll på den svenska marknaden.

År 1979 karaktäriserades av att Rotterdampriserna beskrev en extrem kortvarig pristopp relativt kostnaderna för produktanskaffningen. Orsaken var Irankrisen som i likhet med Korea-, Suez- och 1973/74 års mellanösternkris fick den "fria" produktmarknaden att reagera mycket häftigt med stark efterfrågeökning och kraftigt höjda Rotterdampriser på produkter. SP:s betydande vinst detta år genererades i huvudsak under några höstmånader.

På samma sätt som den stora tillgången på kontraktsråolja i slutet av

1979 ledde till en betydande vinstgivande Rotterdamförsäljning av produkter ledde den under 1980 och 1981 då Rotterdampriserna var pressade till stora förluster. I maj 1981 beslutade bolaget mot bakgrund av den då konstaterade allt sämre resultatutvecklingen att skära ner en del av sina råoljekontrakt.

Det är numera en allmän och av bolaget och dess ägare delad uppfattning att 1980-talet och i varje fall dess första hälft kan komma att präglas av en allmän överutbudssituation för råolja och produkter. De prisdämpande effekterna härav förstärks för produkterna av sannolikt bestående överkapacitet i den västeuropeiska raffinaderiparken. Mot detta skall emellertid ställas risken för nya kriser av politisk innebörd särskilt i det alltmer krisbenägna mellanöstern-området och därav föranledda risker för oljebrist och prishöjningar.

För de närmaste åren kan man anta att överskottet fortfarande kommer att vara så stort att konsekvenserna av nya kriser i likhet med vad som blev fallet under det ännu pågående Iran-Irak-kriget blir måttliga. Chansen för SP är därför liten att inom de närmaste åren kunna uppvisa ett gott resultatår av typen 1979. Endast en allvarlig kris som berör någon eller några av de största mellanösternproducenterna av råolja leder till annan bedömning. I ett sådant läge blir dock inte SP:s lönsamhet utan förmågan att anskaffa olja den viktigaste frågan.

Denna bedömning på kort sikt får emellertid inte överskugga sannolikheten för att utvecklingen på något längre sikt innebär återgång till mer balanserade och uppstramade förhållanden. OPEC-överskotten får antas komma att minska som följd av produktionsbegränsningar. Återgång till bättre konjunkturer för industrivärlden ökar efterfrågan. Oljemarknaden stramas då upp med återkommande betydande känslighet för störningar.

Det har redan inledningsvis framhållits att motiven för ett bibehållande av Svenska Petroleum som integrerat statligt oljeföretag kvarstår. Den med verksamhet i nuvarande omfattning och inriktning förenade risken för återkommande förluster, som icke kan antas bli kompenserade av enstaka om än betydande årsvinster, synes inte ge utrymme för en kommersiell verksamhet på företagsekonomisk grund. En omorientering av verksamheten blir därför nödvändig.

Vid utformningen av nya riktlinjer för verksamheten är en grundläggande förutsättning att bolaget skall kunna fullfölja den av statsmakterna tilldelade rollen att vara ett verksamt instrument för den statliga oljepolitiken. Detta innebär bl. a. krav på bolaget att upprätthålla en råoljebaserad verksamhet av sådan omfattning att SP kan utgöra en verksamt återhållande faktor mot att landets oljeförsörjning på nytt blir allt för starkt spotmarknadsberoende. Självklart kan inte SP ensamt fylla denna uppgift och därför blir ett förstärkt samarbete med andra råoljebaserade företag i Sverige liksom med lokala oljeföretag, kommuner och andra storförbrukare viktigt.

En för oljepolitiken och samarbetet viktig faktor är att den inhemska raffinaderikapaciteten kan utnyttjas effektivast möjligt samt att nödvändiga investeringar i raffinaderiparken kommer till stånd för att anpassa denna till de krav som en förändrad marknad ställer. Svenska Petroleum bör medverka till detta. Genom en säkerställd ekonomi tryggas den inhemska raffinaderikapacitetens bestånd och minskas riskerna för allt för högt spotmarknadsberoende.

Ett annat viktigt krav är att bolaget i händelse av nya oljekriser kan hålla en beredskap för ökad tillförsel av för landets försörjning väsentliga olje-

produkter. Det är i krissituationer som den spotbaserade oljehandeln leder till kraftiga prisökningar eller i värsta fall såsom 1979 faller ur och inte kan fullgöra sin försörjningsuppgift. För att hålla en hög beredskap måste SP fördela sin råoljeförsörjning på säkra leverantörer och eftersträva flexibilitet i sina långtidsavtal. Mot bakgrund av den internationella råoljehandelns omstrukturering mot ökad handel stat till stat är det viktigt att Svenska Petroleum ställning som nationellt företag kan hävdas. Samarbetet med andra inhemska raffinaderiägande företag för råoljeanskaffning bör fördjupas och förstärkas.

Med utgångspunkt från dessa huvudkrav samt det förhållandet att en omorientering är angelägen för att åstadkomma ett avsevärt minskat ekonomiskt risktagande har följande allmänna riktlinjer formulerats för verksamheten under 1982.

- Bolaget skall upprätthålla gjorda åtaganden för produktförsörjning av egna kunder, storföretag och återdistributörer på den svenska marknaden. Ytterligare marknadsåtaganden skall ej ske annat än när så betingas av särskilda skäl t. ex. samarbete med norska Statoil eller för åstadkommande av stadigvarande försörjning av hittills spotköpande konsumenter. Försörjningsåtagandet skall vara i huvudsak råoljebaserat.
- Bolaget skall eftersträva att optimalt utnyttja nuvarande egna fasta tillgångar i raffinaderier och distributionsanläggningar.
- Bolaget skall upprätthålla begränsad tradingverksamhet för produkter i den utsträckning som krävs med hänsyn till obalans mellan produktutfallet från egen raffinering och egenmarknadens behov av olika produkter.
- Råoljeförsörjningen skall anpassas till ovanstående.

Företaget har med utgångspunkt från dessa allmänna riktlinjer utformat en konkret verksamhetsplan. Därvid har förutsatts att man genomför den erforderliga omställningen från nuvarande verksamhetsnivå till årsskiftet 1981/82. Sammanfattningsvis leder planen till en volymminskning och en ändrad verksamhetsinriktning vars viktigaste inslag blir en ytterligare kraftig nedskärning av råoljekontrakten till en ungefärligen halverad råoljetillförsel. Som konsekvens härav erhålls en avsevärt förbättrad balans mellan avsättningen till Rotterdampris respektive svenskt marknadspris. Verksamheten blir till övervägande del råoljebaserad.

Företaget har med olika antaganden om priser och kostnader sökt beräkna resultatutfallet under 1982. Med den över 1982 sannolikt bestående allmänna överskottssituationen på oljemarknaden föreligger fortfarande betydande förlustrisk. Den faktor som starkast skulle kunna reducera denna risk vore en ytterligare sänkning av råoljetillförseln till förmån för ökad tradingupphandling av produkter. Detta skulle emellertid innebära att de ovan uppställda allmänna kraven på Svenska Petroleum allvarligt kom att eftersättas.

Med hänsyn härtill och mot bakgrund av den osäkerhet som regelmässigt vidlåder prognosberäkningar synes det icke lämpligt att i detta sammanhang gå längre i fråga om verksamhetsomläggning. Styrelsen har beslutat att genomföra en omläggning i enlighet med angivna riktlinjer. En fortsatt bedömning bör beakta den faktiska resultatutvecklingen där man har anledning vänta sig resultatförbättringar beroende på redan vidtagna och nya åtgärder syftande till att höja effektiviteten i bolagets verksamhet. Om resultatet utvecklas negativt får bolaget vidta ytterligare åtgärder för att begränsa förlusterna.

Av Svenska Petroleum AB:s förlustsituation utlösta frågor om kapitalförstärkning och ändrad verksamhet bör lösas i två steg. Det första steget som måste tas redan i höst får inriktas på täckning av ansamlade förluster dvs. omkring 670 milj. kr. till årsskiftet 1981/82. I samma steg inleds omläggningen av verksamheten.

Nästa steg bör förberedas för ett ställningstagande hösten 1982. Då bör med erfarenhet från den omlagda verksamheten under en del av 1982 upptas frågor om avvägning av bolagets målsättning i fråga om säkrandet av landets oljeförsörjning respektive ramarna för verksamheten. Vidare bör målmedvetna åtgärder vidtas i syfte att ytterligare höja effektiviteten i bolagets verksamhet på grundval av den etablerade lägre verksamhetsvolymen. Frågor om ytterligare kapitalbehov och eventuellt nya åtgärder av principiell natur avseende SP:s verksamhet bör bedömas mot denna bakgrund.

En särskild fråga i anslutning till den beslutade verksamhetsomläggningen är huruvida det från andra synpunkter än vad som primärt ankommer på aktieägarna att beakta är lämpligt att åstadkomma en så radikal nedskärning av råoljekontrakten som de allmänna riktlinjerna förutsätter. I den mån staten av allmänna skäl icke anser en sådan nedskärning lämplig bör åt SP uppdragas att särredovisad från övrig verksamhet för statens räkning upprätthålla sådan högre råoljetillförsel och därmed förknippad avsättning. Vattenfallsverket utgår från att bolaget informerar regeringen om utvecklingen av denna fråga.

Den extra bolagsstämman den 19 oktober 1981 beslöt att bolaget ej skulle träda i likvidation med hänsyn till möjligheterna att erhålla ägartillskott. Det förutsattes att bolagets ägare skulle föreslå regeringen att med särskilda kapitaltillskott täcka den t. o. m. 1981 ansamlade förlusten. Vidare förutsattes genomförandet av styrelsens beslut att verksamheten i bolaget skall läggas om i syfte att minska det ekonomiska risktagande, som manifesterats av de senaste två årens underskott.

Stämmans ställningstagande innebär att Vattenfall för sin hälftenandel i Svenska Petroleum AB snarast skall lämna Svenska Petroleum AB ett aktieägartillskott om 335 milj. kr. för täckande av bolagets ansamlade förlust. Medel härför bör enligt vad ovan anförts ställas till Vattenfalls förfogande på sådana villkor att Vattenfalls kunder icke riskerar att drabbas av höjda eltaxor, dvs. på sådant sätt att Vattenfalls resultat icke påverkas.

Statens Vattenfallsverk får med hänvisning till vad som anförts i det föregående hemställa att regeringen måtte

dels föreslå riksdagen att på tilläggsbudget I för budgetåret 1981/82 anvisa 335 milj. kr. inom anslaget Kraftstationer m. m. för aktieägartillskott till Svenska Petroleum AB,

dels medge verket att under budgetåret 1981/82 få belasta investeringsanslaget Kraftstationer m. m. med ytterligare 335 milj. kr. för nämnda ändamål.

dels medge nedskrivning av Vattenfallsverkets förräntningspliktiga kapital med angivna 335 milj. kr.

Förevarande framställning har enligt bemyndigande av Vattenfallsverkets styrelse avfattats av generaldirektören efter samråd med styrelseledamöterna Philipson och Söderberg.

Bilaga 2

1981-10-27

Till statsrådet och Chefen för
Industridepartementet
103 33 STOCKHOLM

Statsföretag AB angående kapitaltillskott till Svenska Petroleum AB

Statsföretag AB och Statens Vattenfallsverk har genom av regeringen godkänt konsortieavtal att i proportion till sina andelar om vardera 50 % av aktiekapitalet bidra till finansieringen av Svenska Petroleum ABs verksamhet. Den successiva kapitalförstärkningen och finansieringen i bolaget har hittills uteslutande skett med anledning av bolagets kraftiga expansion.

Företaget har under 1980 och under 1981 haft en kraftig negativ resultatutveckling och har per den första juli upprättat likvidationsbalansräkning. Prognosen för 1981 indikerar en ansamlad förlust å ca 670 Mkr per årsskiftet 1981/82. För att undgå likvidation måste de ansamlade förlusterna täckas av ägarna, då det egna kapitalet i princip är förbrukat.

Statsföretag AB ansluter sig till den beskrivning och den bedömning av utvecklingen inom Svenska Petroleum AB som framgår av skrivelse i detta ärende från Statens Vattenfallsverk.

Frågan om förlusttäckning till Svenska Petroleum AB har diskuterats med Statens Vattenfallsverk och Statsföretag AB får med hänvisning till vad som anförts i det föregående hemställa om 335 Mkr i form av aktieägartillskott för täckande av Statsföretag ABs andel av bolagets ansamlade förlust med motsvarande belopp. Formen för täckande av bolagets ansamlade förlust förutsättes ske med sådana villkor att tillskottet icke påverkar vare sig Statsföretag ABs resultaträkning eller balansräkning.

Svenska Petroleum ABs problem härrör från det stora prisgap som råder mellan olja köpt på långsiktskontrakt och olja köpt på s. k. spot-kontrakt. Bolaget påverkas dessutom av stor överkapacitet på raffinaderisidan.

Svenska Petroleum AB har expanderat för snabbt vilket bl. a. medfört att den interna organisationen ej hunnit med. Svenska Petroleum AB är i förhållande till sin expansion underfinansierat, vilket medfört stora kapitalkostnader. Det föreligger oklarheter om målsättningen för Svenska Petroleum ABs verksamhet, vilket också visat sig bl. a. i form av bristande koordinering med Överstyrelsen för Ekonomiskt Försvar.

Svenska Petroleum ABs verksamhet kan i dag närmast sammanfattas syfta till att upprätthålla en betydande råoljeimport bunden på flerårsavtal. Med nuvarande verksamhetsinriktning i Svenska Petroleum AB finns därför inte förutsättningar för en verksamhet på normala kommersiella villkor.

Ägarna (Statens Vattenfallsverk och Statsföretag AB) har nyligen beslutat att verksamheten skall läggas om i syfte att minska det ekonomiska risktagandet, vilket närmare beskrivits i Statens Vattenfallsverks skrivelse. Aktieägarna har för avsikt att överväga frågan om höjning av bolagets egna kapital, vilken fråga dock är beroende av resultaten av vidtaget åtgärdsprogram.

Statsföretag AB har icke heller möjlighet att ikläda sig några finansiella åtaganden gentemot Svenska Petroleum AB fortsättningsvis.

Statsföretag AB önskar med anledning av ovanstående aktualisera sitt fortsatta ägarengagement i Svenska Petroleum AB.

Statsföretag AB hemställer att regeringen föreslår Riksdagen att tillföra Statsföretag AB

ett aktieägartillskott på 335 Mkr att användas för täckning av uppkomna förluster i Svenska Petroleum AB.

STATSFÖRETAG AB

P. Sköld

Innehåll

1 Inledning	2
2 Föredragandens överväganden	3
2.1 Gällande riktlinjer för verksamheten	3
2.2 Verksamhet och ekonomiskt resultat 1978–1980	5
2.3 Den fortsatta verksamheten	10
3 Hemställan	13
4 Beslut	13
Bilaga 1 Framställning 1981-10-28 från statens vattenfallsverk	14
Bilaga 2 Skrivelse 1981-10-27 från Statsföretag AB	22